

Μεταξύ Μαρξ και Μπένγιαμιν, μια διαφορετική ανάγνωση της προόδου

του Barikat

Υπάρχουν φορές που η άρνηση του ανθρώπινου νου να δεχτεί την πραγματικότητα είναι εντυπωσιακή. Μια πραγματικότητα που συνεχώς "κοπανάει" πάνω σε θεωρητικά σχήματα που περισσότερο έχουν να κάνουν με επιθυμίες και σχεδόν πάντα με την λήθη. Η συχνή επαναφορά του ερωτήματος "συμβαίνουν αυτά τα πράγματα στον 21ο αιώνα;" ακριβώς αυτό αποδεικνύει. Επαναφέρει μια μεταφυσική πεποίθηση ότι οι ανθρώπινες κοινωνίες οδεύουν προς ένα καλύτερο μέλλον. Ότι η πρόοδος οδηγεί την ανθρώπινη ιστορία ή για να το πούμε με το αριστερό λεξιλόγιο είναι η ανάπτυξη του καπιταλισμού και των παραγωγικών του δυνάμεων που θα μας φέρει πιο κοντά στην υπέρβαση του. Και ο μεσαίωνας που χωράει; Πως μπορούμε να λησμονούμε μια υπενθύμιση σχεδόν 1000 χρόνων ότι υπάρχουν διαφορετικές δυνατότητες για τις ανθρώπινες κοινωνίες από αυτή της προόδου; Ότι είναι δυνατό κοινωνίες που γνώρισαν την άνθηση και τον πολιτισμό να βουλιάξουν στην βαρβαρότητα. Έχουμε το δικαίωμα να λησμονούμε ότι η ίδια η γέννηση του καπιταλισμού σημαδεύτηκε από τεράστιες βαρβαρότητες; Από αυτές που περιγράφονται στο Κεφάλαιο στο κομμάτι για την πρωταρχική συσσώρευση μέχρι το κυνήγι των μαγισσών.

Ας το πούμε όσο πιο απλά μπορούμε. Ποτέ δεν υπήρχε καμία κατοχύρωση ότι οι ανθρώπινες κοινωνίες έχουν εξασφαλισμένη την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των κυριαρχούμενων τάξεων. Όπου αυτό επετεύχθη δεν ήταν το αποτέλεσμα της ιδέας της προόδου, του διαφωτισμού ή του ορθού λόγου. Ήταν πάντα το αποτέλεσμα σκληρών κοινωνικών (ταξικών) συγκρούσεων. Όπου αυτές οι συγκρούσεις απουσίαζαν η διαβίωση των από κάτω εύκολα μπορούσε να ξεπεράσει την φαντασία του Δάντη όταν περιέγραφε την κόλαση (Μαρξ, 1978).

Ας επανέλθουμε στο πιο παραδοσιακό αριστερό πλαίσιο ανάλυσης. Η λογική της προόδου υπήρξε πολύ δυνατή και στο εσωτερικό του εργατικού κινήματος. Η λογική των "παραγωγικών δυνάμεων" που αναφέραμε παραπάνω αποτέλεσε απλά την θεωρητικοποίηση της συγκεκριμένης ορθοδοξίας αντλώντας νομιμοποίηση από ένα κομμάτι του Μαρξικού έργου. Τι θα συνέβαινε όμως αν τα πράγματα δεν είναι ακριβώς έτσι; Αν δηλαδή η διεύρυνση των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων και η διεύρυνση της κεφαλαιοκρατικής συσσώρευσης (ανεξαρτήτως αν μιλάμε για ανάπτυξη ή ύφεση) αποτελεί για τον κόσμο της εργασίας μια ιστορία καταστροφής; Αν δηλαδή τραβάγαμε μια γραμμή ενάντια στην μεταφυσική πίστη της προόδου προσπαθώντας να ανοίξουμε ένα καινούργιο χώρο βασισμένο πάνω σε μία διπλή άρνηση τόσο του κόσμου που ο καπιταλισμός γκρέμισε όσο και αυτού που οικοδομεί.

Ακριβώς επειδή τρέφουμε μεγάλες αμφιβολίες για το παραμύθι με την πρόοδο όπως και για το πόσο αυτό μπορεί να αντλεί θεωρητική νομιμοποίηση από το έργο του Μαρξ θα σταθούμε λίγο παραπάνω στο πιο κρίσιμο έργο του, στο Κεφάλαιο και συγκεκριμένα σε κάποιες διατυπώσεις που φωτίζουν το πώς γίνεται κατανοητή η κεφαλαιοκρατική διαδικασία συσσώρευσης πλούτου:

«Όμως όλες οι μέθοδοι παραγωγής υπεραξίας είναι ταυτόχρονα μέθοδοι συσσώρευσης, και κάθε επέκταση της συσσώρευσης γίνεται αντίστροφα μέσω ανάπτυξης αυτών των μεθόδων. Και το αποτέλεσμα είναι, στο μέτρο που συσσωρεύεται το κεφάλαιο, να χειροτερεύει υποχρεωτικά η κατάσταση του εργάτη, αδιάφορο αν είναι καλή ή κακή η

πληρωμή του. Τέλος, ο νόμος, που κρατάει πάντα σε ισορροπία το σχετικό υπερπληθυσμό ή το βιομηχανικό εφεδρικό στρατό με την έκταση και ένταση της συσσώρευσης, καρφώνει τον εργάτη στο κεφάλαιο πιο γερά από ότι τα καρφιά του Ήφαιστου κάρφωσαν τον Προμηθέα στο βράχο. Φέρνει μια συσσώρευση αθλιότητας αντίστοιχη με τη συσσώρευση του κεφαλαίου. Επομένως η συσσώρευση πλούτου στον ένα πόλο είναι ταυτόχρονα συσσώρευση αθλιότητας, βασάνου εργασίας, σκλαβιάς, αμάθειας, αποκτήνωσης και ηθικής κατάπτωσης στον αντίπολο, δηλ. στην πλευρά της τάξης, που παράγει με τη μορφή κεφαλαίου το δικό της προϊόν.” (σ. 668-669)

Σχολιάζοντας ένα κείμενο στο οποίο αναφέρεται η οικονομική κυριαρχία της Ολλανδίας, που μεταξύ άλλων τονίζεται ότι «Τα κεφάλαια αυτής της δημοκρατίας ήταν ίσως σημαντικότερα από το σύνολο των κεφαλαίων όλης μαζί της υπόλοιπης Ευρώπης», ο Μαρξ προσθέτει «ξεχνάει να προσθέσει πως οι λαϊκές μάζες της Ολλανδίας το 1648 κιόλας ήταν πιο τσακισμένες από την δουλειά, πιο εξαθλιωμένες και πιο κτηνωδικά καταπιεσμένες από τις λαϊκές μάζες όλης της υπόλοιπης Ευρώπης.» (σ.778)

Η συσσώρευση του κεφαλαίου αναδεικνύεται ως μία διαδικασία που συσσωρεύει αθλιότητα στον αντίπαλο πόλο, σε αυτόν δηλαδή της εργασίας. Πως μπορεί η συγκεκριμένη διατύπωση να χωρέσει στην αφήγηση της προόδου και της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων που θα μας φέρουν πιο κοντά στην καπιταλιστική υπέρβαση;

Αντιθέτως μπορεί να νομιμοποιήσει την λογική για την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη οργάνωση της αντίστασης απέναντι σε αυτή την συσσώρευση ως μιας διαδικασίας καταστροφής. Μπορεί να νομιμοποιήσει μια στρατηγική που επικαλείται την επίθεση στον πλούτο, στους μηχανισμούς συσσώρευσης του και στα πολιτικά τους στηρίγματα.

Ας πάρουμε ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα, τον καθορισμό της εργάσιμης ημέρας. Το συμπέρασμα στο οποίο οδηγείται ο Μαρξ μέσα από την μελέτη της Βρετανικής εμπειρίας είναι το εξής: «Η δημιουργία μιας κανονικής εργάσιμης ημέρας είναι το προϊόν ενός μακρόχρονου περισσότερο ή λιγότερο συγκαλυμμένου εμφυλίου πολέμου ανάμεσα στην τάξη των κεφαλαιοκρατών και στην εργατική τάξη» (σ.313)

Θα μπορούσαμε σήμερα να διανοηθούμε μια συγκέντρωση που να διεκδικεί να περιοριστεί η εργασία στις 18 ώρες την ημέρα[1]; Το ξαναγράφουμε γιατί δεν είναι λάθος: να μειωθούν στις 18 ώρες την ημέρα, δηλαδή μέχρι τότε δουλεύανε περισσότερο. Συνεχίζει να φαίνεται αδιανόητο αλλά χρειάστηκαν αγώνες για να περιοριστεί η εργάσιμη ημέρα στις 18 ώρες. Γιατί κανένα ερώτημα δεν είναι αυτονόητο:

Τι είναι μία εργάσιμη ημέρα; Πόσος είναι ο χρόνος που στη διάρκεια του το κεφάλαιο επιτρέπεται να καταναλώνει την εργατική δύναμη της οποίας πληρώνει την ημερήσια αξία της; Πόσο μπορεί να παραταθεί η εργάσιμη ημέρα πέρα από τον χρόνο εργασίας που είναι αναγκαίος για την αναπαραγωγή της ίδιας της εργατικής δύναμης;

Σ’ αυτά τα ερωτήματα, όπως είδαμε, το κεφάλαιο απαντάει: «η εργάσιμη ημέρα αριθμεί καθημερινά 24 ολόκληρες ώρες, εκτός από λίγες ώρες ανάπαυσης. Το κεφάλαιο όμως, με το απεριόριστα τυφλό πάθος του και με την πείνα δράκου για υπερεργασία, σπάει όχι μόνο τα ηθικά, μα και τα φυσικά ανώτατα όρια της εργάσιμης ημέρας. Σφτετερίζεται το χρόνο που είναι απαραίτητος για την ανάπτυξη, την εξέλιξη και τη διατήρηση της υγείας του σώματος. Ληστεύει το χρόνο που είναι απαραίτητος για την κατανάλωση καθαρού αέρα και ηλιακού φωτός». σ.277

Στη λογική του κεφαλαίου και στους μηχανισμούς συσσώρευσης του δεν υπάρχει τίποτα το αυτονόητο. Δεν ήταν αυτονόητο ότι παιδιά κάθε ηλικίας δεν μπορούν να δουλεύουν δέκα (10) ώρες την ημέρα[2]. Οι εκθέσεις της βρετανικής επιτροπής για την παιδική εργασία έφεραν στην επιφάνεια μια πραγματικότητα όπου παιδιά επτά (7) χρονών δούλευαν κανονικά 15 ώρες βάρδια, παιδιά που έχουν εργαστεί 36 ώρες συνέχεια και παιδιά που εργάζονται ως τις δύο το βράδυ, κοιμούνται μόνο τρεις ώρες μέσα στο εργοστάσιο για να ξεκινήσουν δουλειά ξανά στις πέντε το πρωί. Ενώ ακόμα και η νομοθετική κατάκτηση του 12ωρου εμφανιζόταν σαν υποχώρηση μπροστά στις δυνάμεις της συντήρησης[3]. Η μοναδική διαδικασία μέσα από την οποία μπορούν να επιβληθούν όρια είναι ακριβώς η οργάνωση των εργατικών αντιστάσεων: το κεφάλαιο είναι ανελέητο απέναντι στην υγεία και στη διάρκεια ζωής του εργάτη, παντού όπου δεν το υποχρεώνει η κοινωνία να τις υπολογίζει...

«Ο καθορισμός μιας κανονικής εργάσιμης ημέρας είναι το αποτέλεσμα πάλης ανάμεσα στον κεφαλαιοκράτη και τον εργάτη που βάσταξε πολλούς αιώνες». σ.282-283

Σε αντίθεση με την κυρίαρχη εντύπωση ο Μαρξ δεν αντιλαμβανόταν την εργατική τάξη μόνο ως εργάτες σε μεγάλες και βαριές βιομηχανίες. Μέσα από την μελέτη του έβλεπε καθαρά της διεύρυνση του σχήματος της κεφαλαιοκρατικής κυκλοφορίας (X-E-X') και της εξαθλίωσης και εκμετάλλευσης που αυτή φέρνει:

«Τις τελευταίες εβδομάδες του Ιούνη 1863 όλες οι εφημερίδες του Λονδίνου δημοσίευσαν μια είδηση με την “εντυπωσιακή” επικεφαλίδα: “θάνατος απλώς και μόνο από υπερβολική εργασία”. Επρόκειτο για τον θάνατο της καπελούς Μαίρης-Άννας Ουέλκλυ, ηλικίας 20 χρονών, που εργαζόταν σε ένα πολύ αξιολύβαστο κατάστημα μόδας, που το εκμεταλλευόταν μια κυρία με το χαριτωμένο όνομα Ελίζα, προμηθεύτρια της Αυλής. Έτσι ανακαλύφθηκε ξανά η παλιά χιλιοειπωμένη ιστορία, ότι τα κορίτσια αυτά εργάζονται κατά μέσο όρο 16,5 ώρες, και στην περίοδο της σαιζόν συχνά 30 ώρες συνεχώς. Για να τονώσουν την εργατική τους δύναμη που τα εγκαταλείπει, τα δίνουν που και που κρασί σέρρου, πορτό ή καφέ. Και ήταν ίσα-ίσα η σαιζόν στο φόρτε της. Έπρεπε στο άψε-σβήσε να ετοιμαστούν ως δια μαγείας οι λαμπρές τουαλέτες που θα φορούσαν οι ευγενείς κυρίες στο χορό που δινόταν προς τιμήν της νεοφερμένης από το εξωτερικό πριγκίπισσας της Ουαλίας. Η Μαίρη-Άννα Ουέλκλυ εργάστηκε 26,5 ώρες χωρίς διακοπή μαζί με άλλα 60 κορίτσια, από 30 σε κάθε δωμάτιο που είναι ζήτημα αν χωρούσε το 1/3 των απαραίτητων κυβικών σε αέρα, ενώ τη νύχτα κοιμούνταν δυο-δυο σένα κρεβάτι σε μια από τις πιο βρωμερές τρώγλες όπου σκαρώνουν υπνοδωμάτια χωρισμένα με σανίδια ...»

«Η δουλειά μέχρι θανάτου βρίσκεται στην ημερήσια διάταξη όχι μόνο στα ατελιέ των καπελούδων, μα σε χιλιάδες μέρη, πιο σωστά παντού όπου οι δουλειές πάνε καλά» σ.266-267

Καπελούδες λοιπόν ως κομμάτι της εργατικής τάξης που διαλύεται κάτω από την ακόρεστη πείνα του κεφαλαίου για κέρδος. Καθαρίστριες σήμερα στις εργολαβίες[4] και εργαζόμενες σε ξενοδοχεία στη “βαριά βιομηχανία” του τουρισμού που αντιμετωπίζουν τον σύγχρονο μεσαίωνα σε πείσμα όλων αυτών που μας ζητάνε να είμαστε χαρούμενοι γιατί δεν υπάρχει πια εργατική τάξη. Ένας ισχυρισμός που κρύβει την ιδιοτέλεια της μετατροπής μιας υπαρκτής κατάστασης σε μη-ορατή ακριβώς για να μην διαταραχθεί όχι απλά η ομαλή αλλά διευρυνόμενη αναπαραγωγή της.

Φράουλες και Αλυσίδες

Χρειάστηκε να πέσουν πυροβολισμοί και να πάνε πάνω από 20 εργαζόμενοι τραυματισμένοι στο νοσοκομείο για να ασχοληθούμε ξανά με την Μανωλάδα. Να ασχοληθούμε όμως για άλλη μια φορά με όρους εξωτερικότητας σαν κάτι που δεν μας αφορά, σαν κάτι αδιανόητο για να “συμβαίνει στον 21ο αιώνα”. Το είπαμε και πριν, είναι εντυπωσιακά τα αποτελέσματα που μπορεί να παράξει η «τύφλωση» από την άρνηση της πραγματικότητας. Υπάρχει πλέον μια ολόκληρη εμπειρία που υποδεικνύει το πώς η βίαιη υποτίμηση ενός κομματιού της εργατικής τάξης (αρχικά των μεταναστών) αποτέλεσε τον προπομπό για την διεύρυνση (στη νεολαία) και την σημερινή γενίκευση της. Η κρίση μετατρέπεται σε ευκαιρία, η γενιά των 700 ευρώ έγινε γενιά των 400, η ανασφάλιστη εργασία ακουμπάει το 40% με βάση επίσημα στοιχεία, η κυβέρνηση μέσω προληπτικών επιστρατεύσεων απαγορεύει κάθε απεργία που κρίνει ως επικίνδυνη αλλά «προς θεού» εμείς δεν έχουμε ούτε πρόκειται ποτέ να αποκτήσουμε καμία σχέση με περιστατικά σαν της Μανωλάδας.

Ας γυρίσουμε ξανά στο Κεφάλαιο για να δούμε το πώς αντιλαμβανόταν ο Μαρξ το κεντρικό διακύβευμα του Αμερικανικού εμφυλίου πολέμου. Αυτό της δουλείας: «Στις Ενωμένες πολιτείες της Βόρειας Αμερικής παράλυε κάθε αυτοτελές εργατικό κίνημα, όσον καιρό η δουλεία παραμόρφωνε ένα μέρος της δημοκρατίας. Η εργασία των ανθρώπων με λευκή επιδερμίδα δεν μπορεί να χειραφετηθεί εκεί όπου στιγματίζεται η εργασία των ανθρώπων με μαύρη επιδερμίδα. Από τον θάνατο της δουλείας όμως ξεπήδησε αμέσως μια καινούργια ξανανιωμένη ζωή. Ο πρώτος καρπός του εμφυλίου πολέμου ήταν η ζύμωση για το οχτάωρο που με ταχύτητα ατμομηχανής προχωράει από τον Ατλαντικό ως τον Ειρηνικό Ωκεανό, από τη Νέα Αγγλία ως την Καλιφόρνια» σ.314

Όχι απλά το ζήτημα των δούλων δεν αποτελούσε κάποια εξωτερική υπόθεση για την υπόλοιπη εργατική τάξη, αλλά η επίλυση του μετατρέποταν σε προϋπόθεση και καταλύτη για την συνολικότερη εξέλιξη των αγώνων του εργατικού κινήματος. Μάλιστα ο Μαρξ δεν αντιμετωπίζει το συγκεκριμένο ζήτημα ως κάποιο κατάλοιπο της φεουδαρχίας και ούτε φοβάται να εγκалέσει αυτούς που επειδή βρίσκονται στην άλλη όχθη του ατλαντικού νομίζουν ότι δεν είναι δικό τους ζήτημα:

«Ο δουλοκτήτης αγοράζει τον εργάτη του όπως αγοράζει και το άλογο του. Όταν χάσει τον δούλο του χάνει ένα ορισμένο κεφάλαιο που πρέπει να αντικατασταθεί με ένα νέο έξοδο από σκλαβοπάζαρο. Όμως μπορεί οι ορυζώνες της Γεωργίας και τα έλη του Μισισιπή να ασκούν ολέθρια καταστρεπτική επίδραση στον ανθρώπινο οργανισμό, ωστόσο η διασπάθιση αυτής της ανθρώπινης ζωής δεν είναι τόσο μεγάλη που να μη μπορεί να αναπληρωθεί από τα παραγεμισμένα φυτώρια μαύρων της Βιργινίας και του Κεντάκου. Από τη στιγμή που ο δούλος μπορεί να αντικατασταθεί με την εισροή μαύρων από ξένα φυτώρια, η διάρκεια της ζωής του γίνεται λιγότερο σπουδαία από την παραγωγικότητα του όσο ζει. Για αυτό στις χώρες εισαγωγής δούλων αποτελεί αξίωμα της δουλοκτητικής οικονομίας, ότι η πιο τελεσφόρα οικονομία συνίσταται στην απόσπαση από το ανθρώπινο κτήνος όσο το δυνατό μεγαλύτερης μάζας εργασίας σε όσο το δυνατό συντομότερο χρονικό διάστημα. Και ακριβώς σε χώρες με τροπικές καλλιέργειες όπου τα χρονιάτικα κέρδη φτάνουν συχνά το συνολικό κεφάλαιο των φυτειών, η ζωή των μαύρων θυσιάζεται με τον πιο ανελέητο τρόπο....»

Αντί δουλεμπόριο διάβαζε αγορά εργασίας, αντί Κεντάκου και Βιργινία διάβαζε Ιρλανδία και αγροτικές περιοχές της Αγγλίας της Σκωτίας και της Ουαλλίας, αντί Αφρική διάβαζε Γερμανία! Είδαμε πως η υπερβολική εργασία ξεπαστρεύει τους αρτεργάτες του Λονδίνου,

και όμως η αγορά εργασίας του Λονδίνου είναι πάντα παραγεμισμένη με γερμανούς και άλλους μελλοθάνατους για την αρτοποιία. «Η μπαμπακοβιομηχανία υπάρχει κιόλας 90 χρόνια, μέσα σε τρεις γενεές της αγγλικής φυλής έχει καταβροχθίσει εννιά γενεές εργάτες μπαμπακουργίας» σσ.279-280

Έχουμε ήδη αναφέρει ότι το κεφάλαιο δεν βάζει όρια στο κυνήγι του κέρδους. Δεν σέβεται τίποτα. Η ιστορία επίσης δείχνει ότι οι πιο αποτελεσματικές για την κερδοφορία μέθοδοι συσσώρευσης είναι και αυτές που επιβιώνουν. Επιβιώνουν γιατί κυριαρχούν μέσα από τον μηχανισμό του ανταγωνισμού όσο βάρβαρες και αν είναι:

«Γενικά όμως αυτό δεν εξαρτιέται από την καλή ή κακή θέληση του ξεχωριστού κεφαλαιοκράτη. Ο ελεύθερος συναγωνισμός επιβάλλει στον ξεχωριστό κεφαλαιοκράτη σαν εξωτερικό ανταγωνιστικό νόμο τους εσωτερικούς νόμους της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής» σ.283

Επιβιώνουν όμως αν τους το επιτρέψει η κοινωνική σύγκρουση, επιβιώνουν δηλαδή ή μετασχηματίζονται ως αποτέλεσμα του ταξικού ανταγωνισμού: «Επομένως, έχουμε εδώ μια αντινομία, δίκαιο ενάντια σε δίκαιο, και τα δύο εξίσου κατοχυρωμένα από το νόμο της ανταλλαγής εμπορευμάτων. Και ανάμεσα σε δύο ίσα δίκαια αποφασίζει η βία. Γι' αυτό στην ιστορία της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής η ρύθμιση της εργάσιμης ημέρας παρουσιάζεται σαν πάλη για τα όρια της εργάσιμης ημέρας, πάλη ανάμεσα στον συνολικό κεφαλαιοκράτη, δηλ. την τάξη των κεφαλαιοκρατών, και στον συνολικό εργάτη, δηλ. την εργατική τάξη». σ.246

Ας κλείσουμε εκεί που ξεκινήσαμε. Δεν πιστεύουμε στην πρόοδο[5]. Δεν πιστεύουμε δηλαδή ότι υπάρχει κάποια εγγύηση ότι οι ανθρώπινες κοινωνίες μέσω της επιστήμης, της τεχνικής, του ορθού λόγου γίνονται λιγότερο άνισες, λιγότερο αβίωτες για αυτούς που ζουν την εκμετάλλευση. Πιστεύουμε ότι αυτό μπορεί να συμβεί μόνο μέσα από σκληρούς ταξικούς αγώνες. Δεν χρειάζεται να γυρίσουμε στον μεσαίωνα για να πειστούμε. Αν δεν μας φτάνουν τα καθημερινά αδιέξοδα που συναντάμε γύρω μας μπορούμε να γυρίσουμε στα μέσα του προηγούμενου αιώνα. Τότε που ο φασισμός αντιμετωπιζόταν ως άλλη μια παραφωνία στην ιστορία της προόδου:

Είμαστε σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης είτε το θέλουμε είτε όχι

«Η παράδοση των καταπιεσμένων μας διδάσκει ότι η "κατάσταση έκτακτης ανάγκης" που ζούμε τώρα δεν είναι η εξαίρεση αλλά ο κανόνας. Πρέπει να κατορθώσουμε να συλλάβουμε την ιστορία έχοντας αυτή την επίγνωση. Τότε θα διαπιστώσουμε καθαρά ότι αποστολή μας είναι να δημιουργήσουμε μια πραγματική κατάσταση έκτακτης ανάγκης και έτσι θα βελτιωθεί η θέση μας στον αγώνα κατά του φασισμού. Ένας λόγος που ο φασισμός έχει μια ευκαιρία είναι γιατί, στο όνομα της προόδου, αντιμετωπίζεται από τους αντιπάλους του σαν ιστορικό μέτρο. Η έκπληξη για το πως τα πράγματα που ζούμε είναι "ακόμα" και στον εικοστό αιώνα δυνατά, δεν είναι φιλοσοφική. Δεν είναι η απαρχή μιας γνώσης - εκτός κι αν πρόκειται για τη γνώση πως η αντίληψη της ιστορίας από την οποία κατάγεται δεν ευσταθεί». (Μπένγιαμιν, ο.π.)

Έχουμε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης λοιπόν και το χειρότερο με τις καταστάσεις αυτές, όπως ισχυριζόταν ο ναζιστής νομικός Σμιτ, είναι το ότι ο ανώτατος άρχοντας είναι αυτός που την κηρύσσει. Αυτό το τελευταίο το ζούμε στο πετσί μας το τελευταίο διάστημα.

Κατάσταση έκτακτης ανάγκης λοιπόν ή αλλιώς το βαρέλι δεν έχει πάτο όσο η λογική του κεφαλαίου δεν βρίσκει συγκροτημένο ανταγωνισμό. Το βαρέλι δεν έχει πάτο όχι μόνο για εμάς αλλά αναδρομικά για όλους όσους προσπάθησαν να αμφισβητήσουν την κυριαρχία της εκμετάλλευσης και του κέρδους[6]. Τέλος, για να καταφέρουμε όντως να συγκροτήσουμε τις αντιστάσεις εκείνες που θα μπορέσουν στην πράξη να αμφισβητήσουν την σημερινή ηγεμονία χρειαζόμαστε να καλλιεργήσουμε συστηματικά και ένα “καρπό” που λείπει στις μέρες μας. Χρειαζόμαστε μνήμη. Μνήμη στους καιρούς των λωτοφάγων; Δύσκολο ακούγεται. Είναι δύσκολο, αλλά όποιος δεν έχει ήδη καταλάβει ότι οι μέρες της ευκολίας έχουν περάσει δεν μπορεί να βοηθήσει ούτε τον ίδιο του τον εαυτό:

«Υποκείμενο της ιστορικής γνώσης είναι η ίδια η μαχόμενη, καταπιεσμένη τάξη. Στον Μαρξ εμφανίζεται σαν η τελευταία υποδουλωμένη, σαν η εκδικήτρια τάξη, που ολοκληρώνει το έργο της απελευθέρωσης στο όνομα γενεών ηττημένων. Αυτή η συνείδηση, που είχε μια σύντομη αναβίωση στον "Σπάρτακο", ήταν ανέκαθεν απορριπτέα από τους σοσιαλδημοκράτες. Κατόρθωσαν αυτοί μέσα σε τρεις δεκαετίες να εξαλείψουν σχεδόν το όνομα ενός Μπλανκί, που είχε συγκλονίσει με το μεταλλικό ήχο του τον περασμένο αιώνα. Κολάκευαν τον εαυτό τους αποδίδοντας στην εργατική τάξη τον ρόλο ενός λυτρωτή των μελλουσών γενεών, ακρωτηριάζοντας έτσι τα νεύρα της πιο πολύτιμης δύναμής της. Με μια τέτοια διδασκαλία η τάξη ξέχασε τόσο το μίσος όσο και το πνεύμα θυσίας. Γιατί τρέφονται και τα δύο από την εικόνα των υποδουλωμένων προγόνων και όχι από το ιδανικό των απελευθερωμένων εγγονών». (Μπένγιαμιν ο.π.)

[1] “Τι γνώμη μπορεί να έχει κανείς για μια πόλη που κάνει δημόσια συγκέντρωση για να ζητήσει να περιοριστούν σε 18 ώρες την ημέρα οι ώρες εργασίας για τους άνδρες! Βγάζουμε λόγους ενάντια στους ιδιοκτήτες φυτειών της Βιργινίας και της Καρολίνας. Μήπως όμως τα δουλοπάζαρα τους για τους μαύρους, μ’ όλες τις φρίκες του βούρδουλα και με το εμπόριο της ανθρώπινης σάρκας, είναι πιο απαίσια απ’ αυτή τη σιγανή σφαγή ανθρώπων που συντελείται για να παράγονται βέλα και γιακάδες προς όφελος των κεφαλαιοκρατών;”, Καρλ Μαρξ, Το Κεφάλαιο, Σύγχρονη Εποχή σ.255-256, Αθήνα 1978

London Daily Telegraph 17 Γενάρη 1860

[2] “Μια κατηγορία εργοστασιαρχών εξασφάλισε αυτή τη φορά, όπως και προηγούμενα, για τον εαυτό της κυριαρχικά δικαιώματα πάνω στα παιδιά των προλετάρων. Πρόκειται για τους εργοστασιάρχες μεταξουργείων. Το 1833 είχαν ουρλιάξει απειλητικά πως “θα τους κλείσουν τα εργοστάσια αν τους στερήσουν την ελευθερία να βάζουν κάθε μέρα να δουλεύουν βαριά 10 ολόκληρες ώρες παιδιά κάθε ηλικίας” σ.306

[3] “Μήπως είχε άδικο ο δρ. Άντριου Γιούρ όταν κατηγορούσε το νόμο του 1833 για το 12ωρο σαν ένα βήμα πίσω στην εποχή του σκοταδιού;” σ.286

[4] Πίτσα Φαν και νεκρή εργάτρια.

[5] “Η σοσιαλδημοκρατική θεωρία, και πολύ περισσότερο η πρακτική της, καθορίζονταν από μια αντίληψη της προόδου, που δεν βασιζόταν στην πραγματικότητα, αλλά πρόβαλε δογματικούς ισχυρισμούς. Η πρόοδος, όπως ήταν ζωγραφισμένη στα μυαλά των

σοσιαλδημοκρατών, ήταν, πρώτο, μια εξέλιξη της ίδιας της ανθρωπότητας (όχι μόνο των ικανοτήτων και των γνώσεών της). Δεύτερο, ήταν κάτι το ατέρμονο (αντίστοιχο με την αδιάκοπη τελείωση της ανθρωπότητας). Τρίτο, θεωρούνταν σαν κάτι ουσιαστικά αναπότρεπτο (σαν ένα αυτοκινούμενο που διατρέχει μια ευθεία ή σπειροειδή τροχιά). Κάθε ένα από αυτά τα κατηγορήματα είναι επίμαχο, κάθε ένα επιδεχόμενο κριτικής. Πρέπει όμως η κριτική, όταν τα ψέματα τελειώσουν, να διεισδύσει πίσω από αυτά τα κατηγορήματα και να επικεντρωθεί σε κάτι που τους είναι κοινό. Η αντίληψη της προόδου της ανθρωπότητας στην ιστορία δεν μπορεί να διαχωριστεί από την αντίληψη της εξέλιξης της μέσω ενός ομογενούς και κενού χρόνου. Μια κριτική της αντίληψης αυτής της εξέλιξης πρέπει να αποτελέσει το θεμέλιο για κάθε κριτική της αντίληψης της προόδου της ίδιας."

Πάνω στην έννοια της ιστορίας, Θέσεις για τη φιλοσοφία της ιστορίας, Βάλτερ Μπένγιαμιν

[6] "Το χάρισμα να αναζωπυρώνει τη σπίθα της ελπίδας στο παρελθόν έχει εκείνος μόνο ο ιστορικός που είναι απόλυτα πεισμένος ότι ούτε ακόμη και οι νεκροί δεν θα 'ναι ασφαλείς από τον εχθρό, εάν αυτός νικήσει. Και ο εχθρός αυτός δεν έχει πάψει να νικά."